

О П Р Е Д Е Л Е Н И Е

№ 95

гр. София, 05.05.2020 г.

ВЪРХОВНИЯТ КАСАЦИОНЕН СЪД, Четвърто гражданско отделение, в закрито заседание на шестнадесети април през две хиляди и двадесета година, в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: АЛБЕНА БОНЕВА

ЧЛЕНОВЕ: БОЯН ЦОНЕВ

ЛЮБКА АНДОНОВА

като разгледа, докладваното от съдия Боян Цонев, гр. дело № 311 по описа за 2020 г., за да се произнесе, взе предвид следното:

Производството по делото е образувано по касационни жалби на ответниците В. В. В. и Д. Б. Р. срещу решение № 55/17.07.2019 г., постановено по възз. гр. дело № 135/2019 г. на Бургаския апелативен съд. С обжалваното въззивно решение е постановено следното: 1) обезсилено е първоинстанционното решение № 234/04.07.2018 г. по гр. дело № 1836/2015 г. на Бургаския окръжен съд *в частта*, с която са отхвърлени, предявените от Ц. В. Г. срещу жалбоподателите, искове с правно основание чл. 26, ал. 1 и ал. 2 от ЗЗД за обявяване нищожност, поради противоречие със закона, липса на съгласие, привидност на сделката, липса на предмет, заобикаляне на закона и накърняване на добрите нрави, на договор за покупко-продажба на недвижими имоти, обективиран в нотариален акт № .., том ..., рег. № ..., дело № ... г. на нотариус с рег. № .., сключен между жалбоподателката-ответница В. В. и Ц. В. В. като продавачи, и касатора-ответник Д. Р. като купувач; 2) *отменено е* първоинстанционното решение *в частта*, с която е отхвърлен, предявеният от Ц. Г. срещу жалбоподателите, иск с правно основание чл. 135 от ЗЗД за обявяване относителна недействителност на същия договор за покупко-продажба – досежно прехвърлената от жалбоподателката-ответница В. В. на жалбоподателя-ответник Д. Р., ½ идеална част от продадените недвижими имоти (офис и гараж); 3) делото е върнато на първоинстанционния съд за ново разглеждане от друг състав в обезсилената, и при условията на евентуалност – в отменената част.

За да постанови решението си, въззивният съд, позовавайки се на решение № 273/25.08.2014 г. по гр. дело № 506/2012 г. на IV-то гр. отд. на ВКС, е приел следното: По иск за установяване нищожност на правна сделка, страните по сделката са необходими другари по смисъла на чл. 216, ал. 2

от ГПК, поради естеството на спорното правоотношение, налагащо решението на съда да бъде еднакво спрямо всички другари, участници в спорното правоотношение. Това е така и в хипотезата на оспорване правото на една от страните по сключен договор с атакуване на неговата действителност *от трето лице*. Решението по иска за нищожност ще обвърже всички страни по спорното право, дори и едната да не е участвала в съдебното производство. С оглед на това, *предявяването на иска от или срещу всички другари е абсолютна положителна процесуална предпоставка, без наличието на която исковото производство е недопустимо и за която съдът следи служебно*. Предвид така изложените принципни съображения, апелативният съд е приел, че в случая, по предявения иск за нищожност на процесния договор за продажба, обективиран в нотариален акт № ..../... г., продавачите по него Ц. В. и ответницата В. В. *имат качеството на необходими задължителни другари*. Въззивният съд е намерил, че като не е съобразил това, а е прекратил производството по отношение на Ц. В. и е постановил решението си без участието на същата, първоинстанционният съд постановил недопустим съдебен акт, подлежащ на обезсилване в тази част – по исковете за нищожност, което налага и връщането на делото за ново разглеждане, при което да бъде отстранена посочената нередовност относно конституиране на необходим другар в процеса. Предвид това, че евентуалният иск по чл. 135 от ЗЗД за относителна недействителност на процесния договор за продажба е предявен при процесуалното условие да бъде разгледан, ако се отхвърлят главните искове за нищожност на договора, въззивният съд е приел, че първоинстанционното решение следва да се отмени в частта по евентуалния иск, с оглед разглеждането му от първата инстанция, в случай, е главните искове не бъдат уважени.

Касационните жалби на ответниците В. В. и Д. Р. срещу така постановеното въззивно решение, са процесуално допустими – подадени са в срок от процесуално легитимирани за това лица срещу подлежащо на касационно обжалване въззивно решение. В жалбите се поддържат оплаквания и доводи за неправилност на решението, поради съществено нарушение на съдопроизводствените правила и необоснованост – касационни основания по чл. 281, т. 3 от ГПК.

Ответникът по касационните жалби – ищецът Ц. Г. в отговорите на жалбите излага становище и съображения за процесуална недопустимост на жалбите, евентуално – че не са налице основания за допускане на касационното обжалване, както и за неоснователност на жалбите.

Възражението на ищеца за процесуална недопустимост на касационните жалби, поради това, че според него въззивното решение не подлежало на касационно обжалване, тъй като не слага край на исковото производство, а след постановеното връщане на делото на първата инстанция същото

следва да продължи между първоначалните страни, е неоснователно. Случаите, при които въззивните решения са изключени от касационен контрол, са изчерпателно уредени с изрични процесуалноправни норми (например чл. 280, ал. 3 от ГПК, чл. 98, ал. 2 (in fine) от СК и пр.), като разглежданата хипотеза не е сред тях. Напротив – с т. 3 от тълкувателно решение (ТР) № 1/17.07.2001 г. на ОСГТК на ВКС са дадени изрични задължителни указания, че въззивните решения, с които се прогласява нищожността или се обезсилват първоинстанционни решения, като делото се връща за ново разглеждане, подлежат на касационно обжалване; в същия смисъл са и разясненията в мотивите към т. 8 от ТР № 1/09.12.2013 г. на ОСГТК на ВКС.

В жалбата и изложението по чл. 284, ал. 3, т. 1 от ГПК на жалбоподателката В., като общо основание за допускане на касационното обжалване по чл. 280, ал. 1 от ГПК, е формулиран следният процесуалноправен въпрос: съсобствениците на недвижим имот задължителни необходими другари ли са по съдебно дело, образувано въз основа на предявени от трето лице иски за нищожност на сделката за прехвърляне на имота на купувач, което трето лице твърди, че е кредитор на един от съсобствениците, който е участвал в целия съдебен процес. Жалбоподателката навежда допълнителното основание за допускане на касационното обжалване по чл. 280, ал. 1, т. 3 от ГПК, като излага съображения, този въпрос да е от значение за точното прилагане на закона и за развитието на правото.

В изложението по чл. 284, ал. 3, т. 1 от ГПК на жалбоподателя Р., като общо основание за допускане на касационното обжалване по чл. 280, ал. 1 от ГПК, е формулиран следният процесуалноправен въпрос: предявяването на иск за нищожност на сделка от трето, неучастващо в сделката лице, представлява ли особена хипотеза на необходимо задължително другарство на съсобственици. Касаторът навежда допълнителното основание за допускане на касационното обжалване по чл. 280, ал. 1, т. 1 от ГПК, като поддържа, че този въпрос е разрешен от въззивния съд в противоречие с решение № 230/28.09.2016 г. по гр. дело № 2296/2016 г. на IV-то гр. отд. на ВКС, решение № 397/03.10.2012 г. по гр. дело № 1604/2011 г. на IV-то гр. отд. на ВКС, решение № 213/25.02.2014 г. по гр. дело № 48/2013 г. на IV-то гр. отд. на ВКС, решение № 205/05.11.2013 г. по гр. дело № 1415/2012 г. на III-то гр. отд. на ВКС, решение № 170/18.12.2017 г. по гр. дело № 950/2017 г. на III-то гр. отд. на ВКС и решение № 19/14.02.2018 г. по гр. дело № 1766/2017 г. на III-то гр. отд. на ВКС.

Настоящият съдебен състав намира, че уточнени, конкретизирани и обобщени (съгласно т. 1, изр. 3 - in fine от тълкувателно решение № 1/19.02.2010 г. на ОСГТК на ВКС), формулираните от двамата жалбоподатели въпроси се свеждат до следния, обуславящ правните

изводи на въззивния съд в обжалваното решение, процесуалноправен въпрос: *задължителни или факултативни необходими другари са страните по договор, в производството по предявен от трето лице иск за нищожност на договора.*

Практиката на ВКС, посочена от касатора Р., е неотнормирана към този въпрос.

Съдът намира обаче, че по въпроса е налице противоречие в практиката на ВКС.

В постановеното по реда на чл. 290 от ГПК, решение № 273/25.08.2014 г. по гр. дело № 506/2012 г. на IV-то гр. отд. на ВКС, (на което се е позовал въззивният съд в решението си) е прието следното: *Трайна и непротиворечива е съдебната практика, че когато предмет на делото е искане за прогласяване недействителност на договор, страните по него са необходими другари. Необходимо другарство е налице, когато с оглед естеството на спорното право или по разпореждане на закона решението трябва да бъде еднакво спрямо всички участници в спорното правоотношение. Така е и в случай на оспорване правото на една от страните по сключен договор с атакуване на неговата действителност от трето лице. В този случай поради неделимостта на спорното право решението ще обвърже и двете страни по спорното правоотношение, дори и едната да не е участвала в съдебния процес (последното би обусловило основанието за отмяна по чл. 304 от ГПК). С оглед на това *предявяването на иска от или срещу всички другари е предпоставка за допустимост на производството по делото, за която съдът е задължен да следи служебно.* Прието е и че в разглеждания конкретен случай, *по предявените искове за нищожност, продавачите по атакуваните договори имат качеството на необходими задължителни другари.**

В същия смисъл е и разрешението, дадено с постановеното по реда на чл. 274, ал. 3 от ГПК, определение № 632/20.12.2013 г. по ч. гр. дело № 5812/2013 г. на I-во гр. отд. на ВКС, а именно: *Другарството в гражданския процес е участието на повече от едно лице на страната на ищеца или на ответника. То е допустимо, когато исковете имат за предмет общи права или задължения, или когато те произтичат от общ юридически факт (едно и също основание) – чл. 215 от ГПК. При обикновеното другарство се търси защита на различни материални правоотношения, които са свързани с общ факт, но са различни и решението може, но не трябва непременно да е еднакво спрямо всички другари. При необходимото другарство другарите са участници в едно и също материално правоотношение, а това изисква и еднакво решаване на делата им. Необходимото другарство може да бъде факултативно или задължително като критерият за разграничение на двата вида е процесуален и зависи от това дали другарите имат съвместно право на иск или всеки от тях може да го упражни самостоятелно. Общото правило е, че необходимото другарство е задължително, а изключението*

(факултативно другарство) е налице, когато законът допуска всеки от другарите самостоятелно да предяви иск, но въпреки това искът е предявен от няколко от другарите . *Когато се предявява иск за нищожност на договор, страни по който са няколко лица, тези лица са задължителни другари*, защото са участници в едно и също материално правоотношение и решението, с което се прогласява нищожността или се отхвърля иска трябва да бъде еднакво спрямо всички. Нищожният договор има порок при сключването му и не поражда правни последици, с оглед на което предявяването на иск за прогласяване на нищожността от една от страните по договора или от трето лице с правен интерес, засяга еднакво правата на всички страни по договора и затова *съдът трябва служебно да следи дали са конституирани като страни*. Ако искът не е предявен срещу всички страни в материалното правоотношение, налице е нередовност на исковата молба, съдът е длъжен да укаже на ищеца, че следва да конституира и липсващата страна. Когато ищецът е конституирал като ответници всички страни по договора, съдът не може да прекрати производството по отношение на някои от тях, защото ще бъде нарушено гарантираното им право на участие в процеса .

Противоположно е разрешението, дадено с постановеното по реда на чл. 290 от ГПК, решение № 247/04.02.2019 г. по гр. дело № 4288/2016 г. на IV-то гр. отд. на ВКС, а именно: Доводи за вида на необходимото другарство не могат да се извеждат от това дали другарите са участници в едно и също материално правоотношение и от необходимостта решението да е еднакво за тях. Във всички случаи на необходимо другарство (факултативно и задължително) делата на другарите по своя предмет са тъждествени, като те или участват в едно и също правоотношение, или имат спрямо него едно и също правно положение. Тъй като всички факти спрямо необходимите другари са общи, то те и следва да бъдат установени еднакво спрямо тях, правните изводи на съда също следва да са еднакви за всички другари, както и разрешението по материалноправния спор. Необходимите другари (и факултативни, и задължителни) са обвързани от постановеното решение, независимо дали са били конституирани като страни по делото, поради което, при висящо дело, имат право на жалба срещу решението, постановено без тяхно участие (т. 17 от ТР 1/04.01.2001 г. на ОСГК на ВКС), а при влязло в сила решение – право да искат отмяната му по чл. 304 от ГПК. Само поради това едновременното им участие по делото не става задължително, а е нужно още нарочно разпореждане на закона или, макар и да липсва правна норма, естеството на правоотношенията да налага задължителното участие на другарите по делото, което се явява и условие за допустимост на исковия процес. В този случай съдът следи служебно за съвместната процесуална легитимация на другарите и, ако исковата молба не е съобразена с това изискване, дава задължителни указания на ищеца, като оставя исковата молба без

движение. В случаите на факултативно необходимо другарство, ищецът, отчитайки конкретния си интерес и възможната отмяна по чл. 304 от ГПК, сам преценява дали да насочи иска си срещу всички или само срещу някои от другарите. Необходимото другарство е по правило факултативно, а задължителното е изключение, а не обратното и, както е изяснено принципно в ТР № 3/29.06.2017 г. на ОСГК, предвид ограничителния му характер, задължителното другарство не може да се тълкува и прилага разширително по отношение на хипотези, в които законът не го предвижда или естеството на спора не налага задължително участие на определени лица. *По иск на трето лице за нищожност на договор, процесуално легитимирани ответници са всички страни по договора. Липсва обаче обща норма, която да поставя като задължително условие тяхната съвместна процесуална легитимация. Естеството на спора също не налага тяхното задължително участие.* Нищожният договор на общо основание не съществува за правния мир, на нищожността може да се позове всеки (не само страните по договора) без срок, било чрез иск, било чрез позоваване на съществуващия порок.

При наличието на така цитираната, противоречива практика на ВКС по посочения по-горе процесуалноправен въпрос, на основание чл. 292 от ГПК следва да бъде предложено на ОСГК на ВКС да постанови тълкувателно решение по този въпрос, като касационното производство по настоящото дело бъде спряно до постановяване и обявяване на такова тълкувателно решение.

Мотивиран от гореизложеното, Върховният касационен съд, състав на Четвърто гражданско отделение

О П Р Е Д Е Л И :

ПРЕДЛАГА на Общото събрание на Гражданската и Търговската колегия на Върховния касационен съд да постанови тълкувателно решение по следния процесуалноправен въпрос: *задължителни или факултативни необходими другари са страните по договор, в производството по предявен от трето лице иск за нищожност на договора.*

СПИРА производството по гр. дело № 311/2020 г. по описа на Върховния касационен съд, Четвърто гражданско отделение, до постановяване и обявяване на тълкувателно решение по горния процесуалноправен въпрос.

Определението не подлежи на обжалване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

ЧЛЕНОВЕ: